

Lopend *Vuur*

Onverhard wandelen

TeVoet in Noord-Brabant
Jubileumroute bij Chaam
Zuiderwaterliniepad
Rondje Buurserbeek in Twente

Redactieoverleg met Zoom

Van de redactie

Nu de tweede golf rondwaart zijn de leden van de redactie weer meer aan huis gebonden en minder in de gelegenheid er te voet op uit te trekken. Vergaderen via een beeldscherm met Zoom biedt dan uitkomst. Het maken van een blad over wandelen gaat overigens prima thuiswerkend op een bureaustoel. Ook zijn interessante bronnen en gesprekspartners in de provincie Noord-Brabant, centraal in dit nummer van Lopend Vuur, goed bereikbaar via de digitale snelweg.

Zoals op de foto van het redactieoverleg is te zien, bestaat de redactie voor dit nummer uit vier personen. Na de wisselingen in het bestuur is de redactie versterkt met Jan Rijnsburger. Het nieuwe bestuur ziet graag het eerder ingezette redactiebeleid voortgezet. Natuurlijk heeft het bestuur ook wensen voor Lopend Vuur en het gaat daarom binnenkort met de redactie daarover in gesprek. Veranderingen die hiervan het resultaat zijn, zult u in de toekomst in het blad aantreffen. Een voorproefje vindt u al in dit nummer: een nieuwe rubriek Regionieus met berichten van actieve TeVoeters.

Het thema van dit nummer is Noord-Brabant. We spreken met provinciaal belangenbehartiger van Wandelnet en TeVoet-lid Dré Rennen over de ontwikkeling van de wandelinfrastructuur in de provincie. In een ander artikel stelt VisitBrabant Routebureau zich voor en beschrijft het wat de wandelaar in die provincie zoal ervaart van hun activiteiten. Constance Kemperman neemt ons mee langs een nieuw pad in Brabant, de Zuiderwaterlinie. Om het 25-jarig jubileum van de vereniging luister bij te zetten in dit nummer de eerste wandeling uit de serie 'De favoriete route van ...' in de omgeving van Chaam.

Natuurlijk is er in de rest van het land wandelend ook nog veel te beleven. In dit nummer een stadswandeling door de gerenoveerde Maastunnel voor voetgangers en over bruggen met fraai uitzicht op de skyline van Rotterdam. Tot slot nog een artikel van Jos van der Heide over een route in Twente. We wensen u weer veel lees- en wandelplezier!

Colofon

Lopend Vuur is het ledenblad van de vereniging TeVoet. Het verschijnt drie maal per jaar.

Jaargang 26 • nummer 3 • december 2020

Redactie

Aan dit nummer van Lopend Vuur werkten mee: Ed Adriaans, Bert de Boer, Michiel Broekman, Nico van Delft, Alice Drenthe, Niek Fraterman, Jos van der Heide, Jeroen Jacobse, Constance Kemperman, Ettjen Modderman, Piet Munsterman/Saxifraga, José Noijons, Dré Rennen, Jan Rijnsburger, Janneke Scheepers, Fabio Tat, Ineke Thierauf en Routebureau Utrecht. Reacties en bijdragen kunnen worden gezonden naar: redactielopendvuur@tevoet.nl

Vereniging

TeVoet heeft ten doel het in ruime zin behartigen van de belangen van de wandelaar in Nederland. TeVoet zet zich in voor behoud, verbetering en uitbreiding van onverharde paden. TeVoet streeft naar een optimale wandelinfrastructuur die goed toegankelijk (en bewegwijzerd) is voor de recreatieve wandelaar en die bovendien de mogelijkheid biedt interessante cultuur-historische en landschappelijke elementen aan de wandelaar te tonen. Meer informatie over de vereniging TeVoet is te vinden op www.tevoet.nl

Lidmaatschap

Voor het aanmelden van nieuwe leden en voor verhuisberichten: Ledenadministratie TeVoet, P.C. Hooftlaan 111, 3351EL Papendrecht, of ledenadministratie@tevoet.nl. Bankrekening NL49INGB0000372685 ten name van TeVoet. De contributie is € 17,50 per kalenderjaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 december schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie. TeVoet is erkend als een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).

Bestuur

Jeroen Jacobse (voorzitter@tevoet.nl)
Vacature (secretaris@tevoet.nl)
Nico van Delft (penningmeester@tevoet.nl)
Jan Rijnsburger (bestuurslid1@tevoet.nl)
Ineke Thierauf (bestuurslid2@tevoet.nl)

Regiocontactpersonen

Contactinformatie van de regiocontactpersonen is te vinden op de website van TeVoet www.tevoet.nl Vereniging > Regio's

Vormgeving en druk

Obreen Media, Hendrik-Ido-Ambacht

Het volgende nummer van Lopend Vuur verschijnt in april 2021. Inleveren van kopij vóór 1 maart 2021 bij: redactielopendvuur@tevoet.nl

Foto omslag: Oisterwijk - Alice Drenthe

2

Van de redactie

4

Van het bestuur

6

Interview met Dré Rennen, TeVoeter in Brabant

8

Te Voet 25 jaar: wandeling Chaamse Beken

9

De paden op ...

10

Zuiderwaterlinie, een Brabants wandelpad

12

VisitBrabant Routebureau in beeld

14

Stadswandeling Rotterdam, onder en boven de Maas

16

Wandeling Buurserbeek in Twente

19

Regionieuws

Van het bestuur

Ondanks corona is het er eindelijk toch van gekomen via een schriftelijke ALV en een bevestiging van de resultaten daarvan tijdens een online-vergadering op 3 oktober: TeVoet heeft een nieuw bestuur. 121 stemmen voor en één onthouding. Wat een opkomst! Die unanieme steun is bijna bedenkelijk. Een pluim voor het vorige bestuur voor het mogelijk maken van één en ander. Drie aftredende bestuursleden zagen hun termijn door de pandemie flink opgerekt. José Noijons, Bertie Schonk en Niek Fraterman, hartstikke bedankt voor de energie waarmee jullie richting hebben willen geven aan TeVoet en ook voor de aandacht voor het bij de tijd brengen van de organisatie, ons blad en de website en dus ook voor die laatste loodjes. Deze dank gaat ook uit naar Nico van Delft en Ineke Thierauf, die aanblijven en daarmee zorgen voor de nodige continuïteit. Wij willen voortborduren op jullie goede initiatieven zoals de bestuurswandelingen.

Toch betekent de bestuurswisseling niet alleen een verandering in personele zin. Na 25 jaar de vereniging doen verdwijnen of een jubileum vieren? De leden die hun bestuursfunctie opgaven, kozen voor het eerste met het voorstel TeVoet in 2020 te doen opgaan in Stichting Wandelnet. Hiervoor was onvoldoende steun. Hoewel de manier waarop niet door iedereen in dank werd afgenomen, is het wel goed dat de vraag over de toekomst van TeVoet is gesteld. Het nieuwe bestuur zoekt echter een ander antwoord. Waar mogelijk zal altijd constructief worden samengewerkt met andere organisaties en zeker ook met Stichting Wandelnet. Onze ervaring binnen en met zowel TeVoet als Wandelnet leert ons echter dat het streven van TeVoet, onverhard wandelen, een basis verdient in een zelfstandige vereniging waar de leden bepalend zijn en het door de leden gecontroleerde bestuur faciliteert. Dat is een structureel andere verhouding dan die binnen een van bovenaf aangestuurde stichting (hoe functioneel die ook mag zijn) met een bestuur, bureau, donateurs en vrijwilligers. Dat geldt temeer waar zo'n stichting grotendeels afhankelijk is van overheidsfinanciering. Dit bestuur voelt zich ook gebaat bij mee- en weerspraak. Dank dus voor de ontvangen stemverklaringen en soms ook al een visieverhaal.

Het ledental is punt van zorg. Om wervend te zijn zal TeVoet zichtbaarder moeten zijn als betrokkene bij de behartiging van de belangen van wandelaars. Dat betekent dat op de website en in ons uithangbord Lopend Vuur ook ruimte mag zijn voor zaken die sommigen misschien 'technisch' vinden, maar waar het belangen-behartigingswerk wel mee te maken heeft. Wij hebben ook ideeën rond ledenwerving, want we willen groeien. Blijf leden werven!

Financieel is TeVoet gezond. De barrièrepot is aardig gevuld. Tot nu werd bij besteding van deze laatste gedacht aan te verhelpen fysieke hindernissen. Medefinanciering sluiten we

niet uit maar wij zien de publieke infrastructuur primair als een verantwoordelijkheid van overheden. Wij willen de pot ook kunnen aanspreken als wandelgelegenheid wordt bedreigd, als het ontstaan van nieuwe barrières moet worden bestreden. Denk aan ondersteuning van juridische procedures.

Het jubileum vieren we in deze roerige tijden een jaartje later. Michiel Broekman mogen we intussen wel onze jubileum-commissaris noemen. Net als bij het vorige lustrum kwam hij weer met een mooi initiatief. Het staat in de stijgers en menigeen kan er aan deel nemen.

Vier leden kent het bestuur nu. Behalve de reeds genoemden en ondergetekende ook Jan Rijnsburger. Dat is te krap. We houden het graag leuk. Wie meldt zich om ons te versterken en de stemming er in te houden? Laat je niet weerhouden door afstand. We vergaderen steeds meer online en willen verder rouleren met de vergaderlocatie. Stuur een bericht of pak de telefoon om je te oriënteren.

Jeroen Jacobse, voorzitter

Contributie 2021

Als adresdrager bij deze Lopend Vuur heeft u de mededeling over de contributie 2021 ontvangen. Dat kan zijn een factuur (leden met incassomachtiging) of een algemeen schrijven (leden zonder incassomachtiging) omdat veel leden boven de contributie een extra bedrag overmaken. Van leden zonder incassomachtiging weten wij niet welk bedrag boven de contributie van € 17,50 zal worden overgemaakt. Overigens heeft incasso de voorkeur van de penningmeester in verband met besparing van arbeid en dus tijd. Formulieren zijn aan te vragen via <penningmeester@tevoet.nl>.

Opzegging

Uiteraard gaat het bestuur er van uit dat alle leden in 2021 doorgaan als lid van onze vereniging. Leden die hebben opgezegd na 1 december blijven lid tot 31 december 2021. Na uw schriftelijke opzegging krijgt u altijd een bevestiging via mail of eventueel per post. Heeft u dat niet ontvangen, dan wil dat zeggen dat er bij de ledenadministratie geen opzegging is ontvangen.

E-mailadressen

Nog een beperkt aantal leden kunnen wij alleen per post bereiken. Krijgt u nog steeds alle informatie via de brievenbus en u heeft een e-mailadres, dan ontvangen wij dat laatste graag. Daarnaast krijgen wij graag een bericht van wijziging van het e-mailadres, ook via <ledenadministratie@tevoet.nl>.

Ledenwerving

Hoewel de actie "Leden werven een nieuw lid" formeel is gestopt doen wij een dringend beroep op onze leden om ook

actief leden te werven. Iedereen kent wel in zijn of haar omgeving mensen die van wandelen houden. Spreek ze aan en wijs ze op onze vereniging. Wervingsflyers en extra exemplaren van Lopend Vuur zijn op te vragen bij <ledenadministratie@tevoet.nl>. Er is uiteraard ook de mogelijkheid om – zoals diverse leden al hebben gedaan – een lidmaatschap cadeau te doen.

Nico van Delft, penningmeester en ledenadministrateur

Contributieregeling

Het bestuur heeft de contributieregeling aangepast.

Leden met Lopend Vuur

Leden betalen jaarlijks de contributie die voor 2021 is vastgesteld op € 17,50 per kalenderjaar. De contributie is per 1 januari verschuldigd en moet op 31 januari ontvangen zijn. Nieuwe leden betalen eveneens de standaardcontributie, tenzij ze in het 4e kwartaal lid worden, dan behoeft er voor dat kalenderjaar geen contributie betaald te worden.

Partnerleden zonder Lopend Vuur

Partnerleden zijn leden die verbonden zijn aan een lid (op hetzelfde adres) met ons blad Lopend Vuur. Deze partnerleden ontvangen geen Lopend Vuur. De contributie voor 2021 is vastgesteld op € 10,00 per kalenderjaar. Nieuwe partnerleden betalen eveneens de verlaagde contributie, tenzij ze in het 4e kwartaal lid worden, dan behoeft er voor dat kalenderjaar geen contributie betaald te worden.

Cadeaulidmaatschap

Er bestaat de mogelijkheid om een lidmaatschap voor één jaar cadeau te doen. Dit kan tegen de gereduceerde prijs van € 12,50 per jaar. De periode waarvoor het cadeaulidmaatschap gegeven wordt staat los van een kalenderjaar en loopt van ingangsdatum tot exact een jaar later.

Donateurs

Donateurs betalen geen contributie en ontvangen ook geen Lopend Vuur. Er zijn twee categorieën donateurs, nl.:

1. Donateurs die op een door hen zelf te bepalen moment een willekeurig bedrag overmaken.
2. Donateurs die op ons standaardmoment (januari) een bedrag van minimaal € 25,00 betalen. Deze donaties gaan ook per kalenderjaar. Desgewenst kunnen zij in aanmerking komen voor een Lopend Vuur.

Betaling per incasso heeft de voorkeur en is voor iedereen gemakkelijk.

Nico van Delft, penningmeester en ledenadministrateur

TeVoet 25 jaar: Jubileumroutes

Heb jij je favoriete wandeling al cadeau gedaan?

TeVoet bestaat 25 jaar. Maak andere TeVoeters blij met jouw favoriete wandeling. Een voorbeeld vind je op pagina 8 en op de website onder Wandelroutes>TeVoet jubileumroutes.

Hoe?

Vertel in twee alinea's waarom jij je wandeling zo mooi vindt. Voeg wat aanwijzingen over het startpunt e.d., een kaartje om de route te kunnen vinden, en een enkele foto toe. Tips vind je op de website onder <Vereniging/berichten>.

Insturen:

per mail naar <jubileum@tevoet.nl>; of per post: Jubileumactie TeVoet, Singel 514, 3311 HP Dordrecht. De Redactiegroep ontvangt je bijdrage graag vóór 1 maart 2021.

Michiel Broekman

Een Brabantse TeVoeter

Interview met Dré Rennen

Dré is Brabander van geboorte, lid van TeVoet sinds 2005. Hij heeft in Tilburg sociologie van de ruimtelijke ordening gestudeerd. Dré heeft onder andere bij het toenmalige ministerie van VROM, de regio Midden-Brabant en bij een aantal gemeentes in Brabant gewerkt, met als werkdomein de ruimtelijke ordening, het beheer van fietspaden en verbeteren van het wandelgebeuren.

Dat was in een tijd dat er eigenlijk alleen maar paaltjesroutes waren, van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. In de regio Midden-Brabant hebben ze rond 1995 de middellange afstandspaden van zo'n 18 km ontwikkeld, altijd in de vorm van een acht waardoor je het ook korter kon maken. De regio Midden-Brabant heeft een duw gegeven aan de collegaregio's: die middellange afstandspaden zijn overgenomen door de andere regio's in Brabant.

Regio's zijn intergemeentelijke samenwerkingsverbanden omdat veel gemeentelijke zaken gemeentegrens overschrijdend zijn, onder andere het wandelen. Later is in Brabant en ook in Zeeland één uniform stelsel van knooppunten ontwikkeld. De gemeente Oirschot werd de eerste gemeente in Nederland met een knooppuntenstelsel. Maar ook in Twente gebeurde het een en ander, daar was Wandelnet met een keuzepuntstelsel bezig. 'Jammer dat toen niet is doorgezet om tot één landelijk stelsel te komen.' Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hebben wel hun eigen routes. In Brabant is men met Brabants Landschap, Natuurmonumenten en (hier en daar) Staatsbosbeheer, aan het proberen die routes af te stemmen op het knooppuntenstelsel en LAW's, zodat alle informatie op één paal staat.

Dré is de belangenbehartiger van Wandelnet voor Noord-Brabant. Hij werkt samen met vijf vrijwilligers, onder wie Harry Benschop die TeVoet altijd vertegenwoordigde. Dré en Harry maken geen onderscheid tussen Wandelnet en TeVoet. Dré coördineert de belangenbehartigers van Wandelnet. Hun werk betreft het voorkomen van barrières in wandelroutes en het benutten van kansen. 'Je probeert in contact te treden met de provincie, Rijkswaterstaat, gemeentes, de terreinbeheerders en de waterschappen om op tijd te achterhalen waar er iets staat te gebeuren. Om een voorbeeld te noemen: de A58 loopt dwars door Brabant, die gaat nu voor een groot deel verbreed worden. Wij steken dan de vinger op: gaan er geen extra belemmeringen voor de wandelaar ontstaan?' Maar in dit kader doet zich juist een aantal kansen voor: er lopen een aantal beken in Brabant van zuid naar noord terwijl de weg daar dwars doorheen loopt. Voor de beken is er een betonnen bak onder de weg, maar voor de wandelaar is er helemaal niets. De terreinbeheerders en de wandeloverleggers zijn

gaan kijken of er bredere ecologische verbindingen gelegd konden worden. 'Als er reeën en herten onderdoor kunnen, dan kunnen wandelaars er ook onderdoor. In één geval gaat de weg nu worden opgetild en komt er een brede ecologische verbindingzone. En mag de wandelaar er naast een beek ook onderdoor waardoor de wandelverbinding ontzettend aan kwaliteit wint.'

Hoe kom je bij instellingen als Rijkswaterstaat binnen?

'Als je nog niemand kende, de telefoon pakken en vragen: wie is de projectleider? Dan legde je uit: ik vertegenwoordig Wandelnet en we zouden eens met elkaar kunnen praten. Rijkswaterstaat pakt het behoorlijk goed op de laatste tijd. Ze hebben er zelf ook belang bij dat ze er ons vroeg bij betrekken want anders kunnen wij bezwaren indienen. De contacten doen we in redelijk veel gevallen met de Fietzersbond samen. Bij de provincie heeft het er al toe geleid dat we nu een vast overleg hebben met "Infra Noord-Brabant" en iedere grootschalige reconstructie van een provinciale weg bespreken we daar. En de projectleiders daar zeggen: "Kom maar en geef maar aan hoe en wat en wij kijken of we dat zo goed mogelijk kunnen inpassen." Dat overleg is ieder half jaar en zodoende zijn we er altijd vroeg bij.'

Breng je ook het onverhard wandelen in bij die gesprekken?

'Het thema zandpaden speelt op dit moment heel sterk in Brabant. Wij proberen in ons knooppuntenstelsel en in de

LAW's zo veel mogelijk onverharde paden op te nemen. Als dat niet lukt, stille wegen waar je veilig kunt lopen. Maar we maken ons vooral sterk als een gemeente durft een zandpad te gaan verharren. We hebben nu een aantal procedures lopen en we werken op dit punt veel samen met de Brabantse Milieufederatie. Die hebben pas een cursus over zandpaden gegeven en een handleiding gemaakt voor het behoud van zandpaden.'

Heb je het idee dat de provincie en de gemeentes zich misschien meer inzetten voor de fietsers?

'Ja, maar dat is behoorlijk aan het kantelen. Wij proberen in de gemeentelijke omgevingsvisies het wandelen op het programma te krijgen, maar dan merk je wel dat in sommige gemeentes wandelen nog steeds een grote onbekende is. Maar projectleiders zijn nu graag bereid ons te ontvangen en wij voorzien hen van de nodige algemene info en concrete knelpunten. We proberen voor iedere gemeente op de kaarten van de omgevingsvisie de LAWs, de streekpaden en het knooppuntenstelsel te laten opnemen, zodat die routes een formele status krijgen waardoor ze niet zo maar bij een uitbreiding of de aanleg van een nieuwe weg over het hoofd gezien kunnen worden.'

Stepstones Tilburg Moerenburg

Je bent ook lid van de vereniging Natuur en Milieu Hilvarenbeek. Hoe vind jij dat wandelen, natuur en milieu zich tot elkaar verhouden?

'Die zaken liggen heel dicht tegen elkaar aan. Zowel bij TeVoet als in het natuurbeheer spelen onverharde paden een belangrijke rol. Daarnaast wil je als wandelaar ook in een prettig landschap lopen, dus de zorg voor het landschap, kleine en grotere natuurgebieden gaat de wandelaar ook zeer sterk aan. Van de kleine landschapselementen in Brabant zijn er ontzettend veel gesneuveld. We proberen daar meer werk van te maken, ook in het kader van de biodiversiteit.'

Toch kan de wandelaar soms ook een bedreiging voor kwetsbare natuur zijn...

'In een open sfeer, bijvoorbeeld met het Brabants landschap, kun je heel goed met elkaar afspreken: blijf daar nou weg,

want daar willen we rustgebied. En dan merk ik dat men wel wil meewerken om een alternatief aan te reiken. Ook met sommige waterschappen werken we heel goed samen. Bij het openstellen van schouwpaden voor de wandelaar is het: ja, mits. Overigens is het bij weer een ander waterschap precies omgekeerd. We bespreken dan: een kant met wandelmogelijkheden en aan de andere kant natuur. Soms moet het waterschap wel zeggen: "Hier zitten we echt in een ecologische verbingszone, hier kan wandelen niet."

Rechte Heide bij Goirle

Wat weten we nog onvoldoende over de wandelprovincie Noord-Brabant?

'Anders dan in veel andere provincies mag de wandelaar er dus op attent zijn dat we in Brabant geen wirwar aan routestelsels hebben. We hebben hier een systeem dat helemaal klopt van links naar rechts. Het sluit helemaal naadloos aan op Zeeland en Limburg: de systemen lopen precies in elkaar over. Nog beter is het geregeld met de Belgische provincie Antwerpen. Op de grens staan borden waar het Vlaamse systeem overgaat in het Nederlandse.' 'En dan met name ook de hele grensstreek van Brabant. Daar waren vroeger natuurlijk niet veel ontwikkelingen, een beetje leeg gebied. Veel landgoederen, bosgebieden, natuurgebieden. Je kunt daar fantastisch lopen en een aanrader is dan het Grenslandpad. Dat loopt helemaal door onze provincie, het was het eerste pad dat helemaal is opgenomen in het knooppuntenstelsel. Je hebt nu de mogelijkheid om van de padroute af te gaan en via knooppunten naar een OV-punt of een overnachtingspunt te gaan.'

Als je een wens zou mogen doen als wandelaar, wat zou er in Brabant moeten veranderen in de komende vijf jaar?

'Ik zou graag een betere doorgankelijkheid willen zien van het agrarische gebied. Het boerenland is nu wel erg grootschalig geworden. Dus stroken van zo'n tien meter breed, zoals in Engeland, die het landschap wat breken en waardoor het voor de wandelaar ook leuker wordt.'

José Nojjons, Jan Rijnsburger

Foto's: Dré Rennen

Te Voet 25 jaar: Jubileumroutes

Rondwandeling Chaamse Beken

Een afwisselende wandeling in Brabant door landgoederen met bosweiden, extensief beheerd coulissen-landschap en beekdalen en vooral met veel rust.

Het is mijn favoriete wandeling bij mij in de buurt. Dat komt door de afwisseling: mooie loofbossen en open landschappen. In het begin wandel je door het landgoed Valkenberg, aan het eind door het landgoed De Hondsdonk. In de rhododendrontijd, zo omstreeks eind mei, is het vooral op het landgoed de Hondsdonk een feest.

Speciaal zijn ook de beken die je zo nu en dan passeert. Er zijn er heel wat: de Chaamse beek, de Rode beek, de Heikantsche beek en de Broeksche beek. Er lopen geen paadjes langs, maar ze bepalen wel het landschap. Onderweg kom je langs een grafheuvel (X) en een uitkijkscherm (Y) met bankjes, goed voor een pauze. Andere pauzepunten zijn een bank bij een kapelletje (bij kpt 92), en boerderijterras Toontje Schoen bij (kpt 83). Bij de Chaamse beek, aan het eind van de lange vijver (Z) zie je een heuvel. Vermoedelijk bevond zich onder deze heuvel de ijskelder van de Hondsdonk, maar er zijn geen toegangen meer te vinden.

Je kunt de wandeling 5 tot 10 km verlengen. Vanaf knooppunt 93 in Chaam gaat het ommetje Schuurkerkroute oostelijk van Chaam. Voor kaartjes google je op Ommetje Schuurkerkroute c.q. Kapelroute.

Tekst en foto's: Ed Adriaans

Om te lopen

De rondwandeling is 12 km en naar schatting 80 % onverhard met vooral ruime bospaden. Op de kaart is rood verhard en blauw onverhard of half verhard. De route loopt deels langs knooppunten en is deels ongemarkeerd. Honden aan de lijn. Horeca: koffie en streekbier bij boerderijterras Toontje Schoen (kpt 83).

Geschikt startpunt met de auto komend vanuit het noorden is op de kaart punt P: een kruispunt waar ruimte is om de auto te parkeren. Je kunt ook beginnen in Chaam bij knooppunt 91. Met bus 132 vanaf station Breda of station Tilburg, is halte Geerbroekseweg een goed startpunt (linksboven op de kaart).

Meer informatie over de route is te vinden op de website van de TeVoet onder het tabblad Wandelroutes<Jubileumroutes><Jubileumroute 02.

Chaamse beken

Wandel-CV Ed Adriaans (78 jr)

In mijn jeugd was wandelen heel vanzelfsprekend, maar na mijn diensttijd niet meer. Als dertiger merkte ik dat ik uit de sleur moest, en heb ik het wandelen weer opgepakt. Ik werd lid van de Nederlandsche Reisvereniging en liep iedere 2 weken met een groep wandeltochten. Vanaf 1986 werd ik echt gegrepen door het wandel-virus: de wandelingen werden meerdaagse trektochten en Vreemde Voettochten van de Alpenvereniging. Lopen op kompas en je niet door prikkeldraad laten tegenhouden....Ik werd ook lid van de NIVON Bergsportgroep, en ging zelf routes uitzetten (lieft onverhard!) en werd tochtleider. Het idee van "barrièrevrij" wandelen sprak mij erg aan. In die tijd hoorde ik ook van TeVoet. Rond 1998 werkte ik mee, o.a. samen met Eef Boeve, aan de ontwikkeling van een Groene Hartroute over bestaande routes, een initiatief van TeVoet en Nivon-R'dam. Tot een officiële publicatie is het niet gekomen: tegelijkertijd werd namens NIVON een Groene Hartroute ontwikkeld over nieuwe trajecten. Na mijn verhuizing naar Breda bleef ik wandelingen organiseren: voor vrienden en voor de Wandelpool en de NKBV Sectie-50+. Nu ik ouder ben wandel ik dichterbij huis, en zijn wandelingen boven de 15 km me te veel geworden.

De paden op ...

Wandelgidsen en een natuurboek

Wandelen in Rijnland - Cock Hazeu en Peter Kuiper

Waar ligt Rijnland? Bij Lobith, waar de Rijn het land binnenkomt? Nee, hier gaat het om het Hoogheemraadschap Rijnland, gelegen in de Zuid-Hollandse regio rondom de Oude Rijn. Deels overlappend met het Groene Hart. Volgens de auteurs valt er ook in de drukke Randstad prima te wandelen. Zij bieden 12 rondwandelingen aan van gemiddeld 15 km. Per route heel veel info, een topokaartje (met schaal aanduiding!), sfeervolle foto's en een uitgebreide routebeschrijving. Dat resulteert in een forse gids van 144 pagina's. Bekende gebieden als Meijendel, De Horsten en de molenviergang bij Alphen aan de Rijn worden bewandeld. Verrassend zijn echter de drie wandelingen rondom de satellietstad Zoetermeer: door twee oude polders en een recent aangelegd recreatiegebied. Dat is toch een soort geheimtip.

Voor de meest actuele info (en voor onderweg) staat er bij elke route een QR-code. Daarmee kun je de routebeschrijving, de kaart en de gpx-tracks downloaden. Lopen doen veel wandelaars kennelijk niet meer met een gids in de hand.

€ 16,95 gegarandeerdonregelmatig.nl

Linie 1629 - De Paadjesmakers

Deze wandelgids begint als een geschiedenisboek. 14 bladzijden verhalen over wat er allemaal gebeurde in de 80-jarige oorlog in en rond 's-Hertogenbosch. De stad is in Spaanse handen en moet veroverd worden. Prins Frederik Hendrik laat daarvoor een linie van dijken bouwen. Die dijken verbinden de legerkampen rondom de stad. Na een beleg van ruim 4 maanden (in 1629) geeft de stad zich over. Dat is de leidraad van deze wandelroute. Anders dan de gelijknamige fietsroute, is die niet bewegwijzerd in het veld. Aan de hand van 47 vertelpunten wordt Den Bosch gerond. Een suggestie voor een 4-daagse tocht telt 53 km, gpx-bestanden hiervan staan op de site. Maar een eigen indeling van deze rondwandeling is uiteraard mogelijk.

De makers hebben ervoor gekozen om op de deelkaartjes alle info aan te geven: linie, route, alternatieve route, aandachtspunten, andere bijzonderheden, koffie, p-plaatsen, infopunten, ov en nog een aardig fotootje. Dat geeft een zeer rommelig beeld.

€ 6,95 depaadjesmakers.nl

Hanzestedenpad - Wandelen langs de IJssel

De 1e editie van dit streekpad dateert van 1999. Rob Wolfs, de man van de Trage Tochten, was de initiator. Door de afwisseling van steden, stadjes, uiterwaarden en landgoederen is het een zeer gevarieerd pad van 124 km met de IJssel als leidraad. De oude handelscentra zorgen voor een historische sfeer: je loopt van het oudste 'bierhuys' in Nederland (Doesburg, 1478) naar een voormalige Latijnse School (Kampen, 1631). Ook de vogelstand laat zich zien: overwinterende watervogels en broedende ooievaars. De gids kent de gebruikelijke indeling: routebeschrijving van heen- en terugweg, routekaarten met een vierkantnet, d.w.z. elk vierkant is 1 x 1 km in het echt. Nieuw in deze 4e editie zijn de knooppunt-vermeldingen, zowel in de tekst als op de kaartjes. Als extraatje zijn er 9 dagwandelingen. Een mooie bestemming voor een vakantie in eigen land.

€ 17,45 wandelnet.nl

Wat bomen ons vertellen - Valerie Trouet

Jaarlijks is er de verkiezing van de Jan Wolkersprijs voor het beste natuurboek van het jaar. De Vlaamse Trouet, werkzaam aan de universiteit van Arizona, leert ons wat je allemaal kunt aflezen aan jaarringen van bomen. De exacte leeftijd bijvoorbeeld van het hout van een middeleeuws paneel. Niet onbelangrijk bij controle op echtheid. De dendrochronologie, de wetenschappelijke studie van jaarringen, levert een belangrijke bijdrage aan het onderzoek naar klimaatverandering en de gevolgen hiervan. Desastreus voor de planeet, concludeert Trouet. En de oplossing vraagt om meer dan alleen aanplant van bomen. Samenwerking van diverse disciplines en beleidsmakers is waar ze voor pleit. Een interessant boek van 265 bladzijden, met verrassende onderzoeken, in een prettig leesbare stijl.

€ 22,99 terralannoo.nl

Zuiderwaterlinie

een Brabants wandelpad

De Afsluitdijk wordt versterkt. De duinenrij verhoogd. De rivieren krijgen meer ruimte. Nederland en water: het is haat en liefde, bedreiging en bescherming, strijd en bondgenoot, droogmaken of nathouden. En dat al eeuwenlang.

Waterlinies

Nederland is bekend om zijn waterwerken. De Hollandsche Waterlinie en de Stelling van Amsterdam, het zijn bekende, eeuwenoude verdedigingslinies. Maar ook in het zuiden is er in het verleden zo'n bufferzone opgeworpen: de Zuiderwaterlinie, waarvan de West-Brabantse waterlinie uit 1628 deel uitmaakt. Wellicht minder bekend, maar daarom niet minder belangrijk. De Spanjaarden, en later de Fransen liepen zich erop stuk. Ook vormde de linie nog een afschrikmiddel tijdens de Belgische Opstand.

Een waterlinie is een militair verdedigingssysteem, ontstaan rond 1600. Om te voorkomen dat de vijand de stad kan bereiken, wordt het omringend land onder water gezet (inundatie). Niet te veel, dan kunnen boten worden ingezet, niet te weinig, dan loopt het vijandige leger er doorheen. Vanuit een aaneenschakeling van vestingwerken als forten en schansen wordt zo het land beschermd.

Het kanon is onklaar gemaakt

Wandelpaden

Dat zo'n, nu overbodige, linie door het open land ook een mooie wandelroute kan vormen, is duidelijk. In 2000 verscheen de eerste uitgave van het Waterliniepad. Ook de verdedigingsring met 42 forten die De Stelling van Amsterdam vormt, is opgenomen in het wandelnetwerk. Sinds 2019 vormen die twee paden samen het (vernieuwde) Waterliniepad LAW 17, een 315 km lange route van Volendam tot Dordrecht. In Brabant kwam men op dezelfde gedachte en sinds twee jaar is er het wandelpad Zuiderwaterlinie, 290 km van Bergen op Zoom, via Willemstad en Den Bosch naar Grave, of andersom.

Bergen op Zoom, Stationsplein

De maagd

Vanaf Bergen op Zoom loop je van knooppunt naar knooppunt, gebruikmakend van het Brabantse wandelroutenetwerk. Op de paaltjes staat het pad met een eigen symbool aangegeven. De stad heeft de bijzondere bijnaam 'de maagd', omdat zij van alle vestingsteden het minst vaak is ingenomen! Dat was ongetwijfeld mede te danken aan Fort De Roovere op zo'n 8 km afstand. Een aarden fort, een plek die nu meer aan een park doet denken dan aan een verdedigingswerk, tenminste als je de kanonnen even wegdenkt. Een plek ook met een internationale publiekstrekker: de Mozesbrug. RO&AD architecten bedachten een onzichtbare brug, een tunnelbak zonder deksel. Je loopt onder de waterspiegel over de gracht. Heel spannend.

Alleen van boven zie je de 'brug'

Openluchtmuseum

Haije en houdoe. De wandelaar wordt gegroet. Zelfs de schapen kijken op als je langs loopt. De wallen van de vestingstad Heusden zijn hun domein. Dat Heusden in

het verleden meerdere rampen heeft overleefd (Spaanse belegering, de pest, grote stadsbrand, verwoesting stadhuis) is niet terug te zien. Na een decennia-lange restauratie is het nu een voorbeeldige vesting - hoewel het die status in 1821 verloor - met een beschermd stadsgezicht. De route maakt hier een rondgang over de wallen en de stadsmuur en langs de haven. Daar staan nog drie zg. standermolens. Die staan op een staak (=stander) en lijken daardoor te zweven.

De haven van Heusden

Onderweg naar Den Bosch loop je door een weids, open boerenland. Tot je bij het Engelermeer komt. Dan sta je opeens bij een strandje!

De Maas

Om authenticiteit te behouden doen oude vestingsteden als Heusden en Ravenstein niet aan asfalt. De bestrating bestaat uit kasseien en dat loopt niet lekker. Een wandeling door de kasteeltuin biedt dan een prettige afleiding. De route vervolgt, na het bolwerk met kanon, over de Maasdijk via een graspad met breed uitzicht op de rivier en de bruggen van het spoor.

Maasdijk bij Ravenstein

Daarna kun je Grave, het eindpunt van de linie, al bijna zien liggen, maar de route maakt nog een hele slinger om daar te komen. Een eigenwijze (of vermoeide) wandelaar steekt af, ondanks de leuke 'Wandelen doe je in Brabant!'.

Moerputten

Een waterlinie omtoveren tot wandelpad is ze goed gelukt in Brabant. Maar al eerder deden ze dat met een spoorlijn. Tussen Vlijmen en Den Bosch liep vanaf 1890 de Halve-zolen-lijn. De naam duidt op enkel (half) spoor, terwijl dubbel was voorzien. Anderzijds heeft het ook te maken met het transport van schoenen. In 1972 is de lijn gesloten, vervallen, maar met Europese subsidie grondig opgeknapt en in 2011 als wandelpad geopend. De 33 m lange Verkantbrug brengt je over een oude inundatiezone. Daarna loop je over een dijk tot de spoorbrug over de Moerputten, het grootste laagveengebied in Noord-Brabant. De 600 m lange brug hoort niet bij de waterlinie, maar is een omweg waard.

Van spoorbrug tot wandelpad

Om te lopen

Het routeboek Zuiderwaterlinie Noord-Brabant zit in een kleine ordner. Zo kun je makkelijk 1 van de 17 deelwandelingen (met kaart) eruit halen. Echt nodig is het niet, want je loopt via knooppunten. Gedeputeerde Henri Swinkels heeft alle etappes al bewandeld en maakte er vlogs van. Kijk op de website <zouderwaterlinie.nl> Daar is de gids ook te koop.

Ook de andere linies bieden op hun site extra's bij de wandelgidsen:

<nieuwehollandsewaterlinie.nl>

<stellingvanamsterdam.nl>

Constance Kemperman

Brabantse wandelroutes met een verhaal

VisitBrabant Routebureau blikt terug en kijkt vooruit

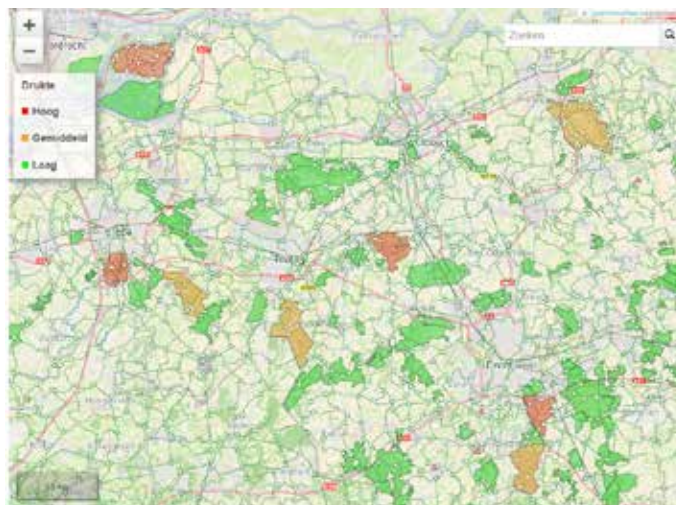
Het coronavirus zorgt in Noord-Brabant voor een extra wandelimpuls. Een druk jaar dus voor VisitBrabant Routebureau, dat de knooppuntroutes in de provincie beheert en onderhoudt. Fabio Tat, manager van VisitBrabant Routebureau, blikt terug én kijkt vooruit. Want aan de horizon gloren nieuwe wandelroutes met een verhaal.

Voorjaar 2020. De Nederlandse maatschappij is abrupt tot stilstand gekomen. Nederlanders zitten massaal thuis en buiten is het schitterend lenteweer. Staalblauwe luchten, dag in dag uit. Een 'frisse neus' halen mag gelukkig nog, heeft premier Rutte gezegd. Thuiswerkers, gezinnen, scholieren en senioren: allemaal trekken ze erop uit in de Brabantse natuur. Wordt er meer gewandeld dan ooit? "Onze vermoedens werden bevestigd toen we de statistieken bekeken van onze online routeplanner", vertelt Fabio Tat. "We zagen een enorme stijging in het aantal geplande wandelroutes: meer dan twee keer zoveel als in de lente van 2019! Dat bleef zo gedurende de zomer en het najaar."

Brabantse Druktemeter

Tegelijk met de wandelpiek berichtten de media over grote drukte in de natuur. Fabio Tat: "Hier zagen we een belangrijke rol weggelegd voor VisitBrabant Routebureau. Routes verbinden de Brabantse natuurgebieden en we hebben nauw contact met terreinbeheerders. We hebben bovendien een groot publieksbereik via de marketingkanalen van VisitBrabant, waar het routebureau onderdeel van uitmaakt. We hebben de handschoen opgepakt en, samen met onze partners, in korte tijd de Brabantse Druktemeter ontwikkeld. Het was de eerste druktemeter van Nederland." De Brabantse Druktemeter is een kaart die de actuele drukte in de Brabantse natuurgebieden laat zien. Dat gebeurt met behulp van de kleurcodes groen (OK), oranje (drukke verwacht) en rood (te druk). Belangrijkste bron zijn de boswachters in de gebieden, die een melding doen als het te druk is of als ze drukte verwachten. Ook het publiek kan meldingen doen via een speciaal meldpunt. Daarnaast letten de vrijwilligers van VisitBrabant Routebureau op. De Brabantse Druktemeter is te vinden op <www.visitbrabant.com/druktemeter>.

Fabio: "We waarschuwen niet alleen waar het te druk is, we dragen ook alternatieven aan. Er zijn zoveel minder bekende, prachtige natuurgebieden waar je schitterend kunt wandelen en fietsen. Die tips delen we met het publiek. Zo hebben onze vrijwilligers routes uitgestippeld in de gebieden die zij op hun duimpje kennen. We sporen Brabanders aan om een ommetje in eigen omgeving uit te stippelen met onze online routeplanner, bijvoorbeeld in de wijk of in een nabijgelegen natuurgebied. Dankzij het fijnmazige Brabantse

Druktemeter

wandelknooppuntnetwerk is er altijd wel een mooie route in de buurt te plannen." Voor bezoekers startte VisitBrabant in de zomer van 2020 de campagne 'Hier moet je zijn in Brabant'. Een campagne die juist ook de minder bekende pareltjes van de provincie promoot. "We willen iedereen uitnodigen om te genieten van routes in Brabant, zolang het maar veilig gebeurt. Daarom geven we op onze website tips hoe je op een verantwoorde manier kunt wandelen in deze tijd. En Brabantse ondernemers en gemeenten kunnen gratis posters bestellen, met tips voor recreanten om veilig te recreëren."

Routes uitzetten

Ondertussen gaan de reguliere werkzaamheden van VisitBrabant Routebureau door. Eerst en vooral: het beheer en onderhoud van de knooppuntnetwerken, waaronder 10.000 kilometer wandelnetwerk. "We zijn continu bezig met het optimaliseren van onze netwerken, in afstemming met terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Brabants Landschap, de waterschappen en gemeenten. De vrijwilligers zijn daarbij onmisbaar", benadrukt Fabio. "Zij zijn onze ogen en oren in het veld. Dankzij hun betrokken inzet kunnen wij garanderen dat de knooppuntroutes in orde zijn en via de mooiste paden van Brabant lopen. We leggen hiervoor de lat hoog. We streven de allerhoogste kwaliteit na in consumentenwaardering, onderhoud, organisatie en afhandeling van meldingen."

Routeplanner en wandelkaarten

Promotie van routes in Brabant is een andere belangrijke taak van VisitBrabant Routebureau. "Onze missie is: mensen inspireren en faciliteren om te gaan wandelen, fietsen, paardrijden, mountainbiken en varen in Brabant. We maken het zo makkelijk mogelijk om zelf je route te plannen. Onze

online routeplanner op <www.routesinbrabant.nl> biedt de meest actuele knooppuntinformatie die je maar kunt vinden. Gekoppeld aan ons ict-systeem, dus met informatie rechtstreeks afkomstig van de bron. Mensen kunnen zelf hun eigen routes uitstippelen en daar een gpx-bestand of printje van maken. Als je horeca aanvinkt in de routeplanner, zijn ook de cafés en restaurants zichtbaar.”

Ga je liever op pad met een papieren kaart? VisitBrabant Routebureau biedt actuele wandelkaarten van het volledige, Brabant-brede knooppuntennetwerk. De kaarten hebben een schaal van 1 : 40.000 en geven weer welke paden verhard en onverhard zijn. Toen de wandelkaarten in 2018 voor het eerst uitkwamen, waren ze een mijlpaal, volgens Fabio. “Niet eerder werden in Nederland wandelkaarten van een volledig provinciaal netwerk met deze omvang uitgebracht. We herdrukken de kaarten iedere twee jaar, zodat ze zo actueel mogelijk zijn.” In juni 2020 bracht VisitBrabant Routebureau de tweede druk van de Brabantse wandelkaarten uit.

Wandelen met de boswachter

VisitBrabant Routebureau ontwikkelt ook thematische routes, zoals het Zuiderwaterlinie wandelpad en de Van Gogh fietsroute. “We houden van routes met een verhaal. Als het even kan, voegen we extra beleving toe, denk aan luisterzuilen, podcasts, een app of themapanelen. Zo wordt het nog leuker om Brabant te ontdekken”, vertelt Fabio. “In oktober 2020 maakten we bijvoorbeeld een podcastwandeling met Brabants bekendste boswachter Frans Kapteijns. Je wandelt een prachtige route van Natuurmonumenten door natuurgebied Kampina bij Oisterwijk. Ondertussen luister je via de podcast naar Frans, die vol enthousiasme zijn kennis deelt over wat je zoal tegenkomt. Wandelaars staan versteld over wat ze allemaal opmerken.”

Zuiderwaterlinie wandelpad

Een prestigieus project is het Zuiderwaterlinie wandelpad, in 2018 door VisitBrabant Routebureau gerealiseerd. Een 290 kilometer lange wandelroute langs de Zuiderwaterlinie, de oudste, langste en meest gebruikte waterlinie van Nederland. Het pad loopt helemaal van Grave tot Bergen op Zoom, langs vestingsteden, forten en linielandschappen. Al wandelend kom je alles te weten over het ingenieuze verdedigingssysteem waarbij land onder water werd gezet. De Zuiderwaterlinie wandelgids is de ideale leidraad om dit Brabantse erfgoed mee te ontdekken. Een rijk geïllustreerd naslagwerk met gedetailleerde kaarten van alle etappes en achtergrondinformatie over de bezienswaardigheden. Zie het artikel over de Zuiderwaterlinie elders in dit nummer.

Toekomstige wandelroutes

Voor 2021 heeft VisitBrabant Routebureau veel moois in het vat. Er komen nieuwe thematische wandelroutes aan, in

Zuiderwaterlinie wandelgids

samenwerking met verschillende partners. Zo kun je straks via een belevingsroute het bijzondere UNESCO biosfeergebied De Maasheggen ontdekken, gelegen in regio Land van Cuijk in het oosten van Brabant. Daarnaast werkt VisitBrabant Routebureau aan wandelroutes in het Van Gogh Nationaal Park in oprichting, waar diverse Brabantse natuurgebieden toe behoren. De wandelroutes laten je in de voetsporen treden van meesterschilder Vincent van Gogh, die werd geboren in Brabant en er een groot deel van zijn oeuvre creëerde. Ook op komst: het Brabants Kloosterpad, een 330 kilometer lang wandelpad, dat in totaal veertig kloosters passeert. Fabio: “Het Brabants kloosterleven heeft een rijke geschiedenis, daar laten we het publiek graag kennis mee maken. Het Brabants Kloosterpad kun je lopen in vijftien etappes, van klooster naar klooster. Rond deze vijftien start- en vertrekloosters zijn ook korte wandelingen uitgestippeld.” Kijk voor het Zuiderwaterlinie wandelpad en andere wandelroutes op de website van VisitBrabant Routebureau: <www.routesinbrabant.nl>. Ook vind je hier de online wandelrouteplanner en de wandelkaarten van Brabant. Of volg de ‘Routes in Brabant’-pagina op Facebook. Dan weet je het als eerste als de nieuwe wandelroutes er zijn!

Tekst en foto's:
VisitBrabant
Routebureau

**VISIT
BRABANT**
Routebureau

VisitBrabant Routebureau beheert de Brabantse knooppuntroutes voor fietsen, wandelen, paardrijden, mountainbiken en varen, samen met regionale partners. Andere activiteiten zijn de ontwikkeling van nieuwe belevingsroutes en de promotie van routes in Brabant. VisitBrabant Routebureau is onderdeel van VisitBrabant, de toeristische marketingorganisatie van provincie Noord-Brabant.

20e eeuw Rotterdam

Onder en boven de Maas

De heropening van de voetgangerstunnel onder de Maas is een geldige reden voor een bezoek aan Rotterdam. En bovengronds kun je je vergapen aan architectonische hoogstandjes en andere dingen ontdekken die eerder nog niet opvielen. Ook even geen modder aan de schoenen.

Het Blaakse Bos

Bij het verlaten van het (metro)station Blaak zie je ze meteen: de gele kubuswoningen van architect Piet Blom. Ze ogen heel eigentijds, maar ze staan er al sinds 1984. En in Helmond hadden ze al 10 jaar eerder de primeur van deze bijzondere huizen. De opdracht was om de omgeving nieuw leven in te blazen. Blom koos ervoor een soort dorp te bouwen in de grote stad. De 38 paalwoningen zijn de bomen en het geheel vormt het bos: het Blaakse Bos. Een woonomgeving waarbij je het woord wonen vergeet, aldus de architect.

De entree tot 'het bos'

Niet iedereen wil er in wonen, maar erlangs en onderdoor lopen is geen slecht begin van een stadswandeling met vele vormen, functionaliteiten en kleuren. Na het bos daal je af naar de Oude Haven. Gezien de vele terrassen een plek om te ontspannen.

Hoger en hoger

Tussen de Oude Haven en de Leuvehaven is in de 17e eeuw een wandelpromenade aangelegd, geflankeerd door een dubbele rij lindebomen: de Boompjes. Na de oorlog is dat meer een kantoorpromenade geworden, met onder andere het 75 meter hoge, blauwe gebouw De Maas. Het stamt uit 1988, maar misplaatst niet tussen de hedendaagse nieuwbouw. Rijkswaterstaat voelt zich daar op z'n plek.

Vanaf het dakterras heb je een spectaculair uitzicht op de diversiteit aan torenhoge gebouwen aan de andere kant van de Maas. Maar ook aan deze kant van de rivier wil men de lucht in. Er zijn plannen voor woontorens van 100, 150 en zelfs 250 m hoogte. Ter vergelijking: de Euromast is 185 m hoog.

Gebouw De Maas, een bescheiden kolos

Aan het eind van de kade kom je langs drie stoere zeelui. Zij staan aan de voet van het nationaal koopvaardijmonument De Boeg, het grootste oorlogsmonument in de stad. Het beeld van Fred Carasso stamt uit 1957 en staat op een mooie plek: in de luwte van verkeersdrukte en met zicht op de Kop van Zuid: Manhattan aan de Maas.

Over het water

In 2021 viert de Erasmusbrug, oftewel De Zwaan haar 25-jarig bestaan. Op deze markante, witte brug van architect Ben van Brakel heeft de voetganger zijn eigen, brede wandelstrook. Dat is niet op elke brug zo. Op weg naar Katendrecht treft de wandelaar zelfs een heuse fiets-loopbrug aan. Ook deze heeft een bijnaam: de hoerenloper. Dat refereert meer aan de gebruiker dan de vorm.

Rijnhavenbrug

Oud en nieuw wisselen elkaar op Katendrecht af. Loodsen en silo's die een nieuw leven tegemoet gaan, gedempte havenbekkens die voor een ongekend brede wandelpromenade hebben gezorgd, veel nieuwe appartementen en een traditioneel sentiment.

*Ben je in Rotterdam geboren
Op het Noordplein of Katendrecht
Dan ken je van geen vreemde horen
Dat ie van Rotterdam iets zegt!*

Halverwege de Maashaven, onder het spoor van de metrolijn, staat het beeld Dijkwerkers (1970) van Ek van Zanten. Met een basaltblok gaan twee stoere mannen het opkomende water te lijf.

Het nieuwe Katendrecht

Naar de tunnel

Na een saai stuk over de kade van de Maashaven langs een gigantische silo volgt een ongekend genoeg: een graspad over een oude dijk! De TeVoeter haalt z'n hart op, en ook een enkele hondenuitlater, maar de buurtbewoners kiezen voor het stenen trottoir. Het pad eindigt bij de zuidelijke toegang tot de Maastunnel. Daar brengen de lange (43 m), houten roltrappen je naar beneden. En dan sta je aan het begin van een wit betegelde gang, alleen voor de voetganger. Wat een luxe, als er maar 150 wandelaars per dag gebruik van maken!

De wandelgang

De tunnel is een Rijksmonument en zo veel mogelijk in oorspronkelijke staat hersteld. Daarom zijn er die witte tegels. Het ziet er spic-en-span uit, maar is dit niet een uitnodiging voor de graffiti-brigade? Er zijn camera's om dat te voorkomen, maar als je deze aanpak vergelijkt met het geweldige tegeltableau in de Cuypertunnel in Amsterdam, dan is dit een gemiste kans.

Via het Park kom je bij het Museumpark en loop je af op een rond, spiegeland gebouw. Een bijnaam kon niet uitblijven: de bloempot. Dit is het splinternieuwe depot van museum Boijmans dat in 2021 voor publiek geopend zal zijn, omdat het museum zelf nog jaren gesloten blijft i.v.m. restauratie. Zo'n openstelling is vrij uniek.

De pot met waardevolle inhoud

Langs de beeldenroute over de Westersingel is het daarna rechttoe-rechtaan tot het hypermoderne gebouw van Rotterdam Centraal.

Constance Kemperman

Maastunnel

De Maastunnel is de oudste autotunnel van Nederland (1942) én de eerste afgezonken tunnel. Na 75 jaar was de tunnel toe aan een grondige opknapbeurt. De renovatie van het fiets- en voetgangersdeel begon in november 2019. De fietstunnel was 7 maanden dicht, de voetgangerstunnel 11 maanden. De tocht van ca 1 km onder de Nieuwe Maas is geen aanrader voor mensen met claustrofobie en ook bepaald geen stiltewandeling. De kale tegelwanden weergalmen de nodige herrie. De fietstunnel is ook toegankelijk voor de elektrische scooter, maar benzine-scooters en bromfietsen mogen er niet doorheen. Zij moeten nog een brug nemen.

Om te lopen

De route van station Blaak, via Katendrecht en de Maastunnel naar het centraal station in Rotterdam is ca 14 km. Een beschrijving is opgenomen op de website onder het tabblad Wandelroutes<TeVoet wandelroutes><TeVoet Wandelroute 023 Maastunnel.

Nog meer wandelingen in en om Rotjeknor: Wandelen buiten de binnenstad van Rotterdam (Kees Volkerts).

Langs de Buurserbeek

Een rondje door zuidoost Twente

Om te lopen

De rondwandeling begint en eindigt op de parkeerplaats van de Oostendorper Watermolen, Watermolenweg 3, 7481 VL Haaksbergen. Hij is 18,3 km lang, waarvan ca 95% onverhard. Honden mogen mee, mits aangelijnd. Voor routebeschrijving en kaart zie de website www.tevoet.nl >wandelroutes>TeVoet wandelroutes>route 022. Voor een gpx-bestand zie afstandmeten.nl/index.php?id=2475241.

Horeca bij de Watermolen, in het infocentrum van Natuurmonumenten en bij Rustpunt Buurserzand. (Als ze open zijn!)

OV: vanaf Haaksbergen bushalte Scholtenhageweg; aanlooproute ca 2,5 km (volg de bordjes Watermolen). De route is het hele jaar te lopen.

Je wandelt een rondje vanaf de Oostendorper Watermolen bij Haaksbergen, gaat over de oever van de Buurserbeek naar het Buurserzand (een bos- en heidegebied met een groot aantal vennen), dan langs de Harrevelderschans weer naar de Buurserbeek, terug naar de Watermolen.

De Twentse natuur

Twente heeft een interessant landschap met een rijke historie. Het landschap is gevormd in de voorlaatste ijstijd, het Saalien. Het ijs schoof veel zand en steen voor zich uit, stuwde dat op in stuwwallen en fluten, en vermaalde dat tot fijn zand en keileem. In Twente leidde dit, na de erosie in latere tijden, tot een lichtgolvend landschap met bossen, heide, vennen, veenafzettingen in de dalen en veel beken. Op deze wandeling zul je ermee kennismaken.

Het gebied kent een lange geschiedenis van menselijke bewoning: sporen duiden op permanente bewoning van ver voor onze jaartelling. Twente ligt betrekkelijk hoog boven de

zeespiegel en heeft een goed doorlatende bodem, zodat er geen grote overstromingen voorkwamen. De bossen kenden een grote voedselrijkdom door de aanwezigheid van een grote variëteit aan dieren en vruchten: het leven was er goed.

Het leven is er goed

Twense overheersers

De Romeinen hebben geprobeerd deze streek aan hun rijk toe te voegen, maar samen met andere Germaanse gebieden wist Twente dat steeds te verhinderen. Anders was dat met de Saksen, die er rond de 6e eeuw in slaagden de streek aan hun stamgebied toe te voegen en te bevolken. Aan het eind van de 8e eeuw namen de Franken (onder Karel de Grote) de rol van de Saksen over en kerstenden het gebied. Mensen werden massaal gedoopt en Germaanse heiligdommen werden omgebouwd tot christelijke kapellen en kerken. Maar de Saksen zijn niet verdreven: hun adel kon zich gedragen als feodale klasse.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) kende Twente weer een turbulente tijd: het was meerdere keren oorlogsgebied.

De Harrevelderschans, veldschans uit de 80-jarige Oorlog

Door de regelmatige wisseling van de overheersers (dan weer het Staatse leger, dan weer de Spaanse troepen) ontstond op religieus gebied een lappendeken. Twente werd grotendeels contraremonstrants, maar lokaal waren er ook remonstrantse en lutherse predikanten. En dan bleven er ook diverse

katholieke enclaves overeind. Bij het Twaalfjarig Bestand van 1609 werd deze status-quo officieel bevestigd.

Sociale vernieuwing

In de Napoleontische tijd vond ook in Twente een bestuurlijke reorganisatie plaats: de religieuze status-quo werd nogmaals geformaliseerd, adellijke privileges werden afgeschaft, drost- en richterambten werden opgeheven en nieuwe gemeenten geformeerd. De vernieuwing van de sociale structuur zette zich in de tweede helft van de 19e eeuw door: op het platteland werd het oude markensysteem ontbonden en zijn de gemeenschappelijke gronden onder de eigenaren verdeeld. Domeingronden werden aan de tot dan horige boeren verkocht, zij werden daarmee eigenerfde boeren, de zogenaamde scholtenboeren. De ontwikkeling van de textielindustrie kwam op gang met de introductie van de snelspoel en de stoommachine; ook ontstond er na de opening van de spoorverbinding naar Duitsland een belangrijke metaalindustrie.

In de Tweede Wereldoorlog bleef het in Twente aanvankelijk rustig: Duitse troepen trokken veelal direct door, grote verzetsacties waren er niet. Wel waren er betrekkelijk veel onderduikers en zijn in de Hongerwinter veel vluchtelingen uit het westen opgevangen. Maar tegen het eind van de oorlog veranderde dat: vanwege de belangrijke positie in het logistieke netwerk van de Duitsers zijn diverse steden door de geallieerden zwaar gebombardeerd en goeddeels weggeveegd. Na de oorlog hielp de sterke industriële basis om snel tot wederopbouw te komen. Maar toen later met name de textielindustrie sterk inkromp kende Twente economisch een moeilijke tijd. Met de komst van de Technische Universiteit en de snelwegverbinding naar Duitsland kreeg de economie echter weer een belangrijke impuls.

De Buurserbeek

De wandeling begint bij de Oostendorper Watermolen in de Buurserbeek, ten zuiden van Haaksbergen.

De oudste dubbele waterradmolen van Nederland

Deze molen is van 1633 en hij bestaat uit een oliemolen (met een enkel waterrad) en een korenmolen (met twee waterraderen). De molen werd in de loop der tijd diverse keren

verwoest, niet alleen door oorlogshandelingen (in 1584), maar ook door onderspoeling en extreme watervloeden (in 1946). De molen is in 1987 grondig gerestaureerd en sindsdien weer in gebruik, zij het als museummolen, gerund door vrijwilligers. De Buurserbeek ontspringt net over de grens in Duitsland, stroomt vanaf de grens een stuk door zuid-Twente en Gelderland en dan weer door Overijssel (en heet daar Schipbeek) om bij Deventer uit te monden in de IJssel. De beek is al in de middeleeuwen gekanaliseerd om een vaarverbinding tussen de hanzestad Deventer en het Duitse Westfalen te maken voor het vervoer van onder meer hout en leem uit Duitsland en boter en kaas daar naartoe. Dat het een transportverbinding was, zie je nog aan de jaagpaden, bedoeld voor de trekpaarden van de schepen.

Jaagpaden aan beide kanten van de Buurserbeek

In de beek lagen diverse stuwen om de bevaarbaarheid te verbeteren; daarnaast was het verval groot genoeg om meerdere watermolens aan te drijven. In de 19e eeuw was de beek belangrijk voor het transport van textiel vanuit Twente naar het westen. Tegenwoordig dient hij vooral voor de waterhuishouding en als ecologische verbingszone tussen diverse natuurgebieden en maakt zodoende deel uit van het Natuurnetwerk Nederland, vroeger Ecologische Hoofdstructuur geheten. Na een flink stuk over de oever van de Buurserbeek sla je af en kom je op het Buurserzand.

Het Buurserzand

Het Buurserzand ten oosten van Haaksbergen is een natuurgebied van ca 750 ha, in beheer bij Natuurmonumenten. Het is een bijzonder nat gebied, waarin open heidevlakten, graslanden en bosjes elkaar afwisselen.

Buurserzand, onderdeel van Natura 2000

Naast een groot aantal vennen (die na de afgelopen droge zomers grotendeels zijn drooggevallen) is er een grote variëteit aan planten en dieren. Zo kun je hier jeneverbesstruiken, oude eikenbosjes, klokjesgentiaan, zonnedauw, beenbreek en dopheide aantreffen. Ook spechten, boomklevers, eekhoorns, wulpen, snippen, bosuilen en amfibieën trekken er rond. En bijzondere wintergasten als de grauwe klauwier en de blauwe kiekendief.

Grauwe klauwier

Vanwege de bijzondere natuurlijke rijkdom is het Buurserzand samen met het naastgelegen Haaksbergerveen aangewezen als Habitatrichtlijngebied en maakt zodoende deel uit van het Europese natuurnetwerk Natura 2000.

Rustpunt voor wandelaar en fietser

Op de wandeling kom je ook langs het Rustpunt Buurserzand, een plek om even bij te komen. De georganiseerde Rustpunten, herkenbaar aan het karakteristieke Rustpuntbord tussen eikenhouten palen, liggen aan (gemarkeerde) fiets- en wandelpaden in gebieden waar in de directe omgeving geen horeca is. Ze bieden een laagdrempelige plek om te pauzeren, tegen een vrijwillige bijdrage een kop koffie of thee te gebruiken (met iets erbij!) of te toiletteren.

De Rustpunten liggen vaak bij een boerderij of woning, of – zoals hier – op een mooie plek midden in het bos, en worden gerund door particulieren (die zelf de openingstijden bepalen). Inmiddels zijn er meer dan 600 Rustpunten in het land. Verdere uitbreiding is voorzien (zie rustpunt.nu).

De Harrevelderschans

Nadat je de Buurserweg bent overgestoken kom je (weer op het Buurserzand) langs de Harrevelderschans, een veldschans uit de Tachtigjarige Oorlog. De schans is gebouwd in opdracht van de Staten Generaal als verdedigingswerk tegen de Spaanse troepen. Hij maakte deel uit van een verdedigingslinie met meerdere schansen: de Tachtigjarige Oorlog was een vestingoorlog die draaide om het veroveren (en verdedigen) van vestingen en schansen. (In die strijd heeft deze schans overigens geen grote rol gespeeld.) De plek was strategisch gekozen aan de toenmalige handelsroute naar Duitsland.

De weg terug

Na het verlaten van het Buurserzand kom je weer bij de beek en loop je over de oever daarvan een stevig stuk terug naar het startpunt van de wandeling.

*Tekst en foto's Jos van der Heide,
met dank aan Rien van den Berg voor de route
Foto Grauwe Klauwier Saxifraga/Piet Munsterman*

Regionieus

In het kort

Zuid-Holland, Den Haag en omgeving

Leden van TeVoet hebben het wandelrouten netwerk Duin, Horst en Weide (DHW) gecontroleerd. DHW is een samenwerking tussen de gemeenten Leidschendam-Voorburg, Voorschoten en Wassenaar. De Landschapstafel DHW beheert het buitengebied tussen grofweg Leiden en Den Haag. Voor het wandelrouten netwerk hier is de eerste paal geslagen in maart 2014. Sinds het klaar is, heeft nooit een systematische controle plaats gevonden. TeVoet heeft de opdracht gekregen om dat te doen. Het gaat om een kleine 200 kilometer wandelroute. In het najaar van 2020 zijn de routes en knooppunten gecontroleerd door een tiental vrijwilligers. Ettien Modderman, lid van het Wandeloverleg Zuid-Holland voor Den Haag en omgeving die deze klus heeft gecoördineerd: "Alle in het veld vastgestelde gebreken zijn ingevoerd in <meldpuntroutes.nl>, b.v. in de bebouwde kom van Voorburg, waren de markeringen systematisch verdwenen. Ook hebben we knooppuntpalen aangetroffen die de wandelaar de verkeerde kant uit wijzen. Waarschijnlijk staan die er zo al vanaf het begin? Het is de bedoeling dat na onze controle de wandelroutes hersteld zullen worden door een aannemer."

Zuid-Holland, Goeree-Overflakkee

Het Klarenbeekse pad in Ouddorp dreigt te verdwijnen. De gemeente Goeree-Overflakkee is van plan het oude kerkenpad aan de openbaarheid te onttrekken. De toegankelijkheid zou de privacy en veiligheid van een aanwonende huiseigenaar

aantasten en de kwetsbare natuur bedreigen. De regio Zuid-Holland van TeVoet heeft een zienswijze ingediend waarin is voorgesteld het probleem op te lossen door het pad iets om te leggen. Verder heeft de gemeente verzuimd te onderbouwen welke schade de natuur lijdt door het gebruik van het pad en is onduidelijk waarom men niet heeft gekozen voor een verbod zich buiten het pad te begeven. TeVoet heeft aangeboden met de gemeente een plan te maken, opdat het Klarenbeeksepad behouden blijft. Als de toegang tot het pad wordt verlegd, rekening houdend met het eigendomsrecht en het recht op privacy van de bewoners, is er geen enkele noodzaak het af te sluiten. Bert de Boer (regio ZH): "Het verdwijnen van cultuurhistorische paden is onomkeerbaar. Wat weg is, komt nooit terug. Het Klarenbeeksepad is één van de acht kerkenpaden die er nog zijn in Ouddorp en verdient bescherming."

De gemeenteraad heeft inmiddels wel een motie aangenomen. Daarin wordt het college verzocht te onderzoeken welke kerkenpaden op Goeree-Overflakkee het waard zijn te beschermen, hoe de bescherming geboden kan worden en om beleid te ontwikkelen dat verder vorm te geven. TeVoet vindt het onbegrijpelijk waarom dit onderzoek niet plaatsvindt alvorens de gemeente een besluit neemt over de afsluiting van het Klarenbeeksepad. Daarnaast biedt het pad de bewoners van het dorp de mogelijkheid een mooie wandeling te maken. Tijdens de coronacrisis is juist gebleken hoe belangrijk goede wandelmogelijkheden in de woonomgeving zijn. Het pad is een schakel in het wandelnetwerk op het eiland Goeree-Overflakkee dat met subsidie van de provincie ZH is aangelegd.

TeVoet-Nieuwjaarswandeling

Op zaterdag 16 januari organiseert de regio Zuid-Holland de traditionele Nieuwjaarswandeling. Zet het vast in je agenda. Plaats, tijd van vertrek en verdere informatie vind je rond de jaarwisseling op de website. Onder voorbehoud van de dan geldende coronamaatregelen. Organisator is Kees Rotteveel.

Nieuwjaarswandeling 18 januari 2020

Meer regionieus op de volgende pagina >

Utrecht

Wandelroutenetwerk Kromme Rijnstreek is geopend. Met tien klappen op een routepaaltje door negen wethouders en een gedeputeerde werd het digitale openingsfeest afgesloten. Weer ruim 500 km van knooppunten voorzien in de provincie Utrecht. Totaal nu ruim 1600 km. In 2016 hebben vele vrijwilligers, o.a. van TeVoet, zich over kaarten gebogen en gewandeld. En in 2020, afgelopen zomer, ook de aanleg gecontroleerd. Als basis is ook in dit deel van het Utrechtse wandelnetwerk uitgegaan van de inventarisatie van TeVoet uit 2011, in opdracht van de toenmalige wandelcoördinator van de provincie Utrecht.

De Kromme Rijnstreek bevat veel mooie landgoederen. Helaas zijn de meeste ervan nog steeds alleen noord-zuid opengesteld en is het ook nu nog niet gelukt om een oost-west openstelling mogelijk te maken. Bijvoorbeeld de inwoners van Cothen moeten nog steeds 2 km. fietsen om in het landgoed Hardenbroek te wandelen. Ook het landgoed Hinderstein is officieel alleen toegankelijk vanuit Cothen via een omweg van 500 meter en het oversteken van een drukke weg. Wie weet wordt dit de komende jaren alsnog verbeterd. Een kant en klaar onverhard wandelpad ligt vlak bij

het dorp. Helaas is dit pad op drie plaatsen geblokkeerd sinds een paar decennia. Extra jammer in coronatijd, nu er nog meer gewandeld wordt en vooral vanaf de voordeur volgens onderzoek van Wandelnet. Utrechters maken 41 miljoen serieuze wandelingen per jaar, 60% van die wandelaars is tussen de 25 en 65 jaar.

Ineke Thierauf (regio Utrecht): “De kaart met knooppunten zou ook de onverharde paden moeten tonen. Men controleert deze kaart nog op verhard en onverhard. Zo lijkt op de kaart alsof er in de landgoederen alleen op verharde paden gewandeld kan worden. Bij de controleronde door vrijwilligers van paaltjes en pijltjes was de check op (on)verhard niet opgenomen. Helaas zijn de onverharde paden niet meer te zien op de officiële wandelplanner van de provincie Utrecht. Ze zijn overgegaan op de routeplanner van Wandelnet en die heeft deze functie (nog) niet.”

Op <https://routebureau-utrecht.nl/wandelnetwerk-krommerijnstreek/> is een mooie video te zien over het netwerk in dit gebied.

Samenstelling: Jan Rijnsburger

Op zoek naar een Kerstcadeau?

Nog geen idee wat je dit jaar voor je partner, familielid of vriend(in) onder de kerstboom kunt leggen? Doe een jaarlidmaatschap van TeVoet cadeau voor maar € 12,50. Stuur een mail met de gegevens van de ontvanger naar <ledenadministratie@tevoet.nl>. Hij of zij is daarna een jaar lid van de vereniging en ontvangt de volgende drie nummers van Lopend Vuur.

